

INTRODUCCIÓ

Nina González i M. Antònia Bartolí Tosquella,
Finançament Ètic i Solidari (FETS), (redacció)

Presentació de la publicació

El present llibre, que es publica en la col·lecció Eines que la Xarxa d'Economia Solidària (XES) edita amb Pol·len Edicions, vol ser una eina de formació i coneixement per a les persones interessades en les finances ètiques (FE) que, a més, les convida reflexionar a partir de les converses i les reflexions de les mateixes entitats que desenvolupen l'activitat financera en la perspectiva de l'economia solidària.

L'objectiu de la publicació és aprofundir en el *què* i el *perquè* de les finances ètiques i solidàries, i alhora contribuir a l'anàlisi dels límits i els reptes que comporta la construcció d'un sistema de finances d'aquesta mena. Cal remarcar l'experiència singular que per a les entitats de FE i solidàries ha representat elaborar aquesta publicació, ja que s'ha portat a terme amb el mateix esperit de construc-

ció col·lectiva que vol promoure. En aquesta línia, doncs, les diferents entitats que conformen l'ecosistema de les finances ètiques i solidàries a Catalunya han viscut un procés col·lectiu de treball i discussió. Es volia que el llibre respongués a les concepcions i les pràctiques de les entitats i a la necessitat d'aprofundir en una reflexió compartida que els permetés construir juntes una altra manera de fer i d'entendre l'economia.

Aquest procés es va realitzar al llarg dels anys 2017 i 2018. La Comissió de Formació i Publicacions de la XES, en col·laboració amb Finançament Ètic i Solidari (FETS), va convocar unes primeres reunions amb les entitats de FE de Catalunya per decidir el contingut i la metodologia d'elaboració del llibre. Es va elaborar un primer esquema, que va ser discutit per tothom. Després van tenir lloc dues trobades en què persones representants de totes les entitats van fer aportacions, van reflexionar i van debatre sobre els límits i els reptes de futur de les entitats de FE. Unes reflexions que van servir perquè dues periodistes escriguessin els capítols segon i tercer, que tot seguit van ser revisats per les persones participants. Finalment, cada entitat es va presentar sintèticament.

Totes les entitats han valorat positivament aquesta experiència de treball col·lectiu que els ha permès conèixer-se millor, reflexionar conjuntament, constatar que són més els trets comuns que les diferen-

cies, i elaborar un producte que s'espera que tingui una àmplia difusió i serveixi per a donar a conèixer més el món de les finances ètiques i solidàries a Catalunya.

Definició, origen i desplegament de les finances ètiques i solidàries

La situació de col·lapse econòmic, social, cultural i ecològic en què vivim actualment és conseqüència d'un model que persegueix l'obtenció de beneficis econòmics sense tenir en compte el benestar de les persones ni el del planeta. Els greus impactes ambientals, socials i econòmics que es produeixen sobre les poblacions del Nord i sobre les del Sud són fruit d'aquest model. El sistema financer, els bancs i les asseguradores convencionals són uns dels seus actors principals i representen un clar exemple de com l'actual model genera impactes negatius a escala planetària. L'òptica econòmica predominant, basada en el neoliberalisme i el creixement il·limitat, no pot donar resposta a la difícil situació actual.

En l'àmbit social, es poden destacar els greus efectes que les execucions hipotecàries dels bancs causen dia rere dia en milers de famílies. En l'econòmic, abunden els exemples dels rescats amb diners públics de la banca i dels alts nivells existents d'evasió i de frau fiscal utilitzant els paradisos fiscals, així com la creixent exclusió financera d'una part

important de la població. També generen impactes negatius els projectes que en certs casos són finançats pels grans bancs: finançament d'armament i de megaprojectes als països empobrits (diversos informes¹ han denunciat els impactes socials i ambientals d'aquests projectes). Cal destacar, també, els molt nocius efectes que té l'especulació que els grans bancs, els fons d'inversió i les asseguradores duen terme sobre els aliments i les primeres matèries, ja que contribueix a augmentar el preu dels productes alimentaris i genera, com a conseqüència, problemes d'accés als aliments als països empobrits.

Els exemples anteriors són una mostra més que en moltes ocasions les decisions econòmiques tenen repercussions negatives sobre la població i vulneren els seus drets. Per exemple, el dret a la informació (quan les persones dipositen els seus diners en una entitat financera, haurien de tenir dret a saber on aniran aquests, quin ús se'n farà), el dret a un habitatge digne (fruit de les execucions hipotecàries dels bancs i de l'encariment dels lloguers moltes famílies han perdut la seva llar), o el dret a una fiscalitat justa.

L'actual sistema financer i fiscal contribueix a mantenir i fins i tot augmentar la desigualtat i la pobresa al nostre país i arreu del món. Segons el darrer

1. Per exemple, *Caixes d'estalvis i desenvolupament al Sud*. SETEM Catalunya, ODG i FETS, 2011.

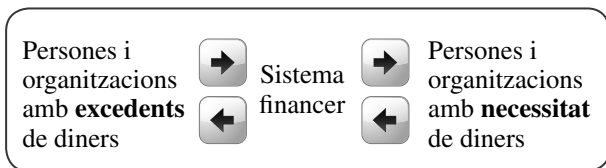
informe d'Oxfam Intermón,² les vuitanta-cinc persones més adinerades del planeta tenen una riquesa igual a la renda de la meitat més pobra de la població mundial. D'altra banda, en aquests darrers anys està augmentant l'exclusió financera al nostre país, és a dir, que s'impossibilita a un nombre creixent de persones l'accés al crèdit que els sistemes de préstec tradicionals ofereixen. L'Estat espanyol és el segon de la UE-15, després de Grècia, en nombre de persones amb un accés insuficient als serveis bancaris.³ En aquest cas, es vulnera el dret a l'accés al crèdit de les persones, i així perpetua una situació personal de pobresa o vulnerabilitat que d'altra manera podria tenir un caràcter més temporal.

L'actual sistema financer genera, doncs, impactes negatius sobre les persones i el planeta, i vulnera els drets socials i econòmics de molta gent.

En els seus orígens, el sistema financer tenia la funció de facilitar les relacions entre les persones que tenien un excedent de diners i les que en tenien necessitat. És a dir que, com a funció primària, una entitat financera ha de fer la intermediació entre l'estalvi i el finançament.

2. *Gobernar para las élites. Secuestro democrático y desigualdad económica*. Oxfam, 2014.

3. *Prestación de servicios financieros y prevención de la exclusión financiera (2007-2008)*. Direcció General de Treball, Assumptes Socials i Inclusió de la Comissió Europea.

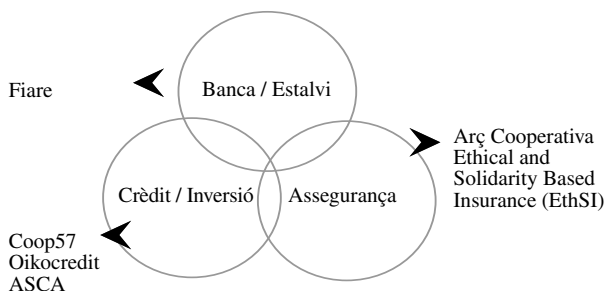
En canvi, el *sistema financer tradicional* desenvolupa aquesta funció d'intermediació financera amb l'únic objectiu de maximitzar beneficis, i aquest objectiu del màxim benefici determina que la banca tradicional ja no en tingui prou desenvolupant únicament aquesta funció d'intermediació, sinó que també fa grans inversions, sovint de caràcter especulatiu, als mercats financers sense importar-li, més enllà dels criteris de rendibilitat, la naturalesa del producte financer que es contracta o quina activitat, sector o empresa finança. Aquesta conducta genera opacitat, ja que a l'entitat financera en qüestió no li interessa informar dels projectes que finança, i alhora no informa clarament els clients de les condicions i característiques dels productes que aquests adquireixen (hipoteques porqueria, o subprime, actius tòxics que han provocat desnonaments i expulsió de milers de famílies dels seus habitatges), activa la cobdícia i l'afany de lucre remunerant excessivament l'accionista i aplicant sous abusius als seus directius. L'obsessió per l'obtenció del màxim benefici econòmic impedeix (o fa que s'oblidi) el finançament de projectes que s'orienten a l'economia

real, els que poden tenir impactes socials positius. I tot plegat, al voltant de l'obtenció sense traves del màxim rendiment econòmic del banc i el dels seus accionistes més poderosos.

El *sistema financer ètic* també desenvolupa aquesta funció d'intermediació financera, però amb l'objectiu que els diners recollits siguin tan sols una eina en favor dels projectes amb un valor afegit per a la societat des del punt de vista social, mediam-biental, cultural, educatiu, democràtic, etcètera. Es vol recuperar l'ús social i original dels diners per fer que siguin una eina que simplement serveixi per a generar recursos productius, i així evitar que l'acumulació de diners sigui un fi per si mateix.

Avui, les entitats de FE, més enllà de la funció d'intermediació financera i amb la resta d'actors de l'economia solidària, han de donar resposta amb noves eines a les situacions de desigualtat i precarietat, al canvi climàtic, a la crisi democràtica i de valors, a la discriminació i a les múltiples formes de violència, així com a l'encaminament de la humanitat cap al bé comú. I ho han de fer no només utilitzant tots els mitjans al seu abast, sinó també unint les forces de totes les entitats de finances ètiques que tenen en comú, entre d'altres, l'objectiu de promoure la transformació social, tot establint una estratègia compartida de construcció d'un *sistema integral de les entitats de FE*.

Esquema: Les finances ètiques i la construcció de mercat social i l'economia social i solidària

Així doncs, com a *definició bàsica*, podem afirmar que les finances ètiques són les que fan compatible la consecució d'objectius socials i ambientals amb la rendibilitat econòmica i financera, incorporen l'ètica en el conjunt del procés del finançament, capten estalvi i el canalitzen cap al finançament d'entitats i projectes, i alhora apliquen criteris socials i ambientals.

L'origen de les finances ètiques i solidàries es troba en els moviments d'economia alternativa que cerquen una economia real i activitats amb un impacte social i ambiental positiu. Als anys 1960, els escàndols públics de corrupció als EUA i els conflictes polítics internacionals com ara la guerra del Vietnam i el règim de l'*apartheid* a Sud-àfrica van fer sorgir la consciència ciutadana sobre la capacitat

de decidir el destí dels propis estalvis en coherència amb els seus valors. A més, el creixement del món associatiu i l'augment del grau d'autonomia respecte al finançament de l'estat portaven a preocupar-se per trobar formes alternatives de finançament. Així, van començar a néixer diferents fórmules d'autofinançament que connectaven amb les històriques experiències de les societats de resistència i de socors mutus dels països europeus i amb les formes col·lectives d'utilització de l'estalvi popular dels països menys desenvolupats (tontines, bancs comunitaris, etc.). Aquests països, durant la dècada dels setanta, es van veure exclosos del sistema financer internacional, i això va fer sorgir una multitud de xarxes locals de finançament alternatives, sovint en forma de microcrèdits, com ara les que va promoure Grameen Bank.

Inicialment, doncs, les finances ètiques van néixer per intentar trencar la incoherència entre el nostre sistema de valors i l'ús que es fa dels diners per part de les entitats financeres. I és per això que es va posar l'èmfasi en l'exclusió de determinades inversions amb impactes negatius des del punt de vista social o ambiental (com ara el sector armamentístic, les activitats especulatives, els inversions contaminants, l'energia nuclear, etc.). De mica en mica, però, les finances ètiques han anat incorporant uns criteris positius per invertir en sectors amb impactes socials i ambientals que ajudin a transformar

la societat. Amb les seves inversions, les finances ètiques busquen la maximització de l'impacte social de les empreses o entitats finançades, que sovint pertanyen a l'economia social i solidària. La seva política d'inversió exclou els projectes especulatius i els que vulneren els drets humans i ambientals, i s'aposta per l'economia real i es posen al centre de l'economia les persones i el planeta.

A finals dels anys 1990, van començar a idear-se i articular-se a casa nostra diferents iniciatives que volien captar recursos dins i fora del seu entorn més immediat per finançar projectes de caràcter transformador. Aquestes entitats han anat creixent i madurant alhora que es desenvolupava l'economia solidària al nostre país i es consolidava aquesta aliança indispensable entre les finances ètiques i l'economia cooperativa, social i solidària.

Dins del sistema de finances ètiques, a Catalunya hi ha iniciatives diverses, des de grups d'estalvi comunitari fins a cooperatives de serveis financers i entitats bancàries regulades pels organismes i normatives que regeixen el sistema financer, sense oblidar les entitats del sector assegurador que incorporen els valors de les assegurances ètiques i solidàries.

Els *principis de les finances ètiques i solidàries*, consensuats per organitzacions socials i de solidaritat a finals dels anys 1990, no solament fan referència a la política d'inversions, sinó que també

impregnen la mateixa estructura interna i externa de les entitats, de manera que guien, no sols totes i cada una de les activitats de la entitat financera, sinó també la seva actitud i compromís.

Ètica aplicada: L'ètica s'entén com un procés de reflexió constant en la aplicació dels criteris d'inversió i de concessió de crèdits.

Coherència: La coherència entre els nostres valors i el destí dels nostres diners implica excloure les inversions en sectors nocius per a la societat i el planeta (armament, especulació, activitats contaminants, etc.).

Totes les entitats financeres ètiques duen a terme una *avaluació eticosocial* dels projectes presentats, en la qual es tenen en compte tant criteris negatius per garantir que ni l'entitat ni el projecte van dirigits a finançar sectors que es consideren negatius per a la societat, com criteris positius que avaluen l'impacte social i ambiental del projecte.

Àmbits no finançables	
Indústria petroliera, energia nuclear, substàncies perilloses, mercantilització del sexe, tabac o jocs d'atzar, indústria armamentística.	Productes o serveis
Sistemes de producció agrícola intensiva, corrupció, relació directa amb règims dictatorials, experimentació amb animals, enginyeria genètica, discriminacions per gènere, raça, etc.	Processos i condicions laborals
Infracció o incompliment de la legislació internacional en matèria de drets humans, explotació laboral infantil, exclusió/marginació de minories.	Altres

Implicació: S'inverteix en projectes amb un alt impacte social, ambiental i cultural. Les finances ètiques faciliten l'accés al crèdit a col·lectius que tradicionalment n'havien estat exclosos.

Per portar a terme *l'avaluació eticosocial* dels projectes que sol·liciten finançament, les entitats financeres ètiques tenen comissions específiques. En alguns casos, estan constituïdes per grups de persones sòcies de l'entitat (com ara les comissions eticosocials de Coop57 i de Fiare Banca Etica). Quan es rep una sol·licitud de finançament, aquestes

comissions es posen en funcionament i, a través de la realització d'un qüestionari, entrevistes i treball d'anàlisi, elaboren un informe eticosocial del projecte. Aquest informe, juntament amb el de viabilitat tècnica i econòmica, són els instruments que utilitza la banca ètica per valorar les sol·licituds de finançament que se li presenten.

Àmbits de finançament	
Mediambiental	Agricultura ecològica, edificació sostenible, indústria i tecnologia ambiental com ara el reciclatge, la gestió de residus, les energies renovables, etc.
Social	Generar oportunitats per a col·lectius exclosos, condicions laborals, apoderament, polítiques de gènere, prestació de serveis, cooperació al desenvolupament, comerç just, cooperativisme, transparència, democràcia, participació.
Cultural	Educació, desenvolupament personal, activitats culturals i artístiques, etc.

Participació: Es promouen les formes organitzatives que faciliten la participació democràtica.

Sovint, les entitats financeres ètiques són cooperatives en què les persones sòcies decideixen sobre les polítiques bàsiques de l'entitat amb independència del capital aportat: una persona equival a un vot.

Per a algunes entitats, la participació esdevé la clau per a mantenir la missió i els objectius de

l'entitat. Tenen estructures territorials que faciliten la participació dels socis sigui quina sigui la seva ubicació. Són grups que informen i dinamitzen els socis del territori, fan debats sobre aspectes de funcionament i operatius de l'entitat, fan difusió de les finances ètiques i cooperen amb les entitats i les xarxes de l'economia social i solidària del territori.

Transparència: Es garanteix el principi de transparència de les persones o les entitats estalviadores que saben per a qui i per a què serveixen el seus estalvis. Les entitats financeres ètiques informen periòdicament les persones sòcies i els clients sobre les seues projectes finançats.

Evolució de les finances ètiques

En l'actualitat, i segons les dades del Baròmetre 2016, l'evolució de les finances ètiques és clarament positiva, ja que cada cop més persones decideixen enfortir aquest tipus d'entitats fent-se'n sòcies, deixant-hi els seus estalvis o rebent-ne finançament; amb un increment del 12,29% d'estalvi respecte a l'any anterior, i del 18,5% en préstecs concedits, i amb una taxa de morositat clarament inferior (el 6,12%) respecte a la de la banca tradicional (el 9,11%).

A escala europea, els resultats no són menors. Segons l'informe de les finances ètiques a Europa

publicat per la Fondazione Finanza Etica,⁴ el conjunt d'activitats de les finances ètiques i sostenibles a Europa equival a 715.000 milions d'euros, que representen el 5% del producte interior brut.

Si bé aquests principis han significat una guia per a totes les entitats que volien esdevenir ètiques quan al nostre país eren encara un somni per construir, i considerant l'augment positiu en l'evolució i la consolidació de les entitats de FE, cal fer-ne una relectura a la llum de la realitat actual i plantejar-se nous reptes de futur. Reptes que potser passin per revisar i enriquir els principis, incorporant-ne de nous o reformulant els existents, i per plantejar nous interrogants i objectius que permetin millorar i continuar avançant des de les entitats de FE en la construcció d'una altra economia, d'una altra societat més justa i humana, sense desigualtats i respectuosa amb el planeta.

Per això, la present publicació planteja una sèrie de *reptes i límits en la construcció d'un sistema de finances ètiques i solidàries*. En primer lloc, s'identifiquen alguns aspectes clau que tenen a veure amb els principis i valors de les finances ètiques i solidàries, es reflexiona sobre els existents i se n'incorporen de nous, com ara els que aporten el feminisme, l'enxarxament i la construcció del mercat social.

4. *La finanza etica e sostenibile in Europa. Primo rapporto*. Fondazione Finanzaetica, 2017.

En segon lloc, es planteja quins són els límits i els reptes que afronten les finances ètiques i solidàries avui, amb relació al seu creixement i abast social, la seva capacitat d'incidència política, el seu rol pedagògic, i les potencialitats i alhora les dificultats per a poder mesurar el seu impacte social.

En aquesta publicació es troben respostes a preguntes relacionades amb la finalitat i les funcions bàsiques de les entitats de FE, amb els vincles que tenen amb l'economia social i solidària i el mercat social, la integració d'altres actors i serveis com ara les assegurances, per caminar vers un sistema integral de finances ètiques.